БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

1925 чылда үндезилеттинген

ШЫН

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

1959 АПРЕЛЬ 19 ВОСКРЕСЕНЬЕ № 79 (4307)

Өртээ 20 коп.

Көдээ механизаторлар! Мурнакчы техниканы эки ажыглаңар, көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезин механизастаарын болгаш электрижидерин калбартыңар! Совет көдээге техниктиг депшилгениң неттередикчилери болуңар!

(1959 чылдың Май 1-ге СЭКП ТК-ның Қыйгырыгларындан).

РСФСР-ниң Дээди Соведениң бирги сессиязы

Школаның амыдырал-биле харылзаазын быжыглаар болгаш РСФСР-ге улус өөредилгезиниң системазын улам ыңай сайзырадыр дугайында чугаалаан. Ам ооң бешки чурттакчы бүрүзү өөренип турар. Түс черниң үндезин чону—коряктар, эвеннер, алеуттар—барык калбаа-биле бижик билиглиг. Областың школаларында болгаш өөредилге черлеринде ам үш муң ажыг башкылар ажылдап турар. Ам Камчаткада эртемниң кандидаттары болгаш докторлары, профессорлар болгаш дээди мергежилдиң өске-даа тускай эртемниглери бар. Хаанныг өргелыгының үезинде Камчатка губернияның школаларынга чүгле 140 кижи өөренип турган.

Школаны эде тургузар талазыбиле ам Камчаткада чорудуп турар улуг ажылдың дугайын чугаалаан, депутат РСФСР-ниң Чырыдыышкын министерствозунуң болгаш Педагогика эртемниниң академиязының адынга чамдык шүгүмчүлелдиг саңныырыгларны кылган. Ооң бодалы-биле алырга, ылаңгыя Соңгу чүктүң улустарынга национал школаны хөгжүдүрүниң айтырыгларын Педагогика эртемниниң академиязында эмин эртир ниити кылдыр ажылдап, холушкан национал составтыг школаларның болгаш класстарның онзагай байдалын барымдаалап көрбейн турар. Министерствонуң ажылдакчылары чер-черлер-биле кошкак харылзаалыг. Олар чурттуң Камчатка ышкаш ыңдыг ырак черлериниче барык барбайн турар. Башкы болгаш эртем кадрлары-биле Кыдыккы Соңгу чүктүң районнарын четпес хандырып турар. Камчаткаже дидим-биле барган турарынче чурттуң Педагогика институттарының доозукчуларын эш Есауленко кыйгырган.

Бистиң чуртувуска культура революциязының түңнелдери чурттуң өске-даа черлеринге ышкаш, Сахалинге база онза чырыткыландыр илергейлеттинип келген дээрзин депутат **Л. И. Кузик** (Сахалин область) онзалап демдеглээн. Амгы үеде ниити эртемниң болгаш тускай өөредилге черлерниңг калбак четкизин ыңда тургускан, оларда 121 муң ажыг уруглар, ооллар болгаш кыстар өөренип турар. Үш чыл мурнунда областа Педагогика институдун ажыткан. Школаны эде тургузарының үезинде Сахалинге школа-интернаттарны тургузарынче база улуг кичээнгейни салып турар. Оларның саны чеди чылдың төнчүзүнге чедир 124 чедер. Ол бүгү ол черге мергежилдиг кадрларны чедишкиннинг белеткээринге дузалаар.

Депутат **И. А. Алмазов** (Чечен-Ингуш АССР) улус өөредилгезиниң хөрээн экижидери-биле партияның болгаш чазактың чорудуп турар хемчеглерин ажылчы чоннар изиңбиле чүүлдүгүнүп турарының дугайын чугаалаан. Ам республикада ийи дээди, 11 тускай ортумак өөредилге черлери бар. Чечен-ингуш аныяктардан чурттуң янзы-бүрү дээди өөредилге черлеринде бедик мергежилдиг муң ажыг тускай эртемниглерни белеткеп турар. Өөредилгениң амыдырал-биле харылзаазының дугайын чугаалавышаан, оратор болза 42 гектар шөлдүң гектар бүрүзүнден-не кукурузамың 95 центнер дүжүдүн алган болгаш колхозтар бригадалары-биле чарышка типлекчи болуп үнген Нестеровонуң ортумак школазының өөренникчилериниң бүдүрүлге бригадазының дуржулгазын чижек кылдыр көргүскен.

Үндезин национал чоннуң аныяктарындан мергежилдиг кадларны белеткээр талазы-биле республикада улуг ажылдың чоруттунуп турарының дугайын эш Алмазов чугаалаан. Нефть, химия, аъш-чем үлетпүрүнүң, көдээ ажыл-агыйның болгаш тулугнуң шүгүмүнга ажылдаар он муң чыгам тускай өртемниглерни чеди чылдың дургузунда профессионал-техниктиг өөредилге черлеринге белеткээрин ыңда планнап турар.

Колхозтарда болгаш совхозтарда, үлетпүр бүдүрүлгелеринде болгаш тулугда ниитиг ажыктыг күш-ажылче школачыларны хандыкшыдарының дугайын депутат **М. И. Землякова** (Пенза область) чугаалаан. Эрткен чылын областың школачылары колхозтарга 600 муң ажыг күш-хүннерин ажылдаан болгаш совхозтардан 1 миллион 700 муң рубльди ажылдап алган. Хоорай школаларының үш муң ажыг өөреникчилери үлетпүр бүдүрүлгелеринге бүдүрүлге практиказын эткен.

Өөредилгени дооскан соонда ол сургууллар бүдүрүлге практиказын эткен черлеринге доктаамал ажылдаары-биле күзелдиг артып турар деп оратор медеглээн. Чижээ, эткен чылын он чыл школаларын дооскан бистиң өөреникчилеривистиң дең кезиинден хөйү үлетпүрге, колхозтарга болгаш совхозтарга ажылдаарын шиитпирлээн.

Школа-интернаттарны тударынче, бүдүрүлге кабинеттерин болгаш мастерскааларын дерилге-биле хандырарынче четпес кичээнгей салып турары дээш Россия Федерациязының Күрпланын болгаш Сан министерствозун М. П. Землякова шүмүгүмчүлээн. Школалар дооскан-нарны ажылга таарыштыр тургузарының дугайын чугаалавышаан, школачыларның бүдүрүлге өөредилгезин организастаарынга бүдүрүлгелер улуртукчулары болгаш өскеда ажыл-агыйжылар харылсалгалыг болурун Хоойлуга тодарадын киирерин оратор саналдаан.

Улус өөредилгезиниң системазын эде тургузар чорук Кыдыккы Соңгу чүктүң улустарының амыдыралынга кайгамчыг улуг ужур-дузалыг болурун демдеглээн, депутат **Т. С. Иваненко** (Магадан область) түс-түс таварылга бүрүзүнде национал школаларга өөредилгени түс черниң байдалынга таарыштыр чорударын РСФСР-ниң Чырыдыышкын министерствозу шиитпирлээр ужурлуг деп чугаалаан. Өзулуг билиглиг кижилерни, тускай эртемниглерни чүгле ыңдыг арга-биле белеткеп болур бис. Школага уруглардың өөредилгезин бүдүрүлгеже өзулуг чоокшуладыр төлээде, улуг суур бүрүзүнге-ле бир сес чыл школазын организастаарын көрүп турар бис деп оратор чугаалаан. Областың чеди чыл школаларының суурунга бульдозерист, скреперщик, экскаваторщик, электросварщик, слесарь болгаш даг үлетпүрүнүң өске-даа мергежилдиг ажылдакчылары кадрларны, а ол ышкаш иви-биле ажылдаар, судно тулугжулары, автомеханик, моторист, радист болгаш национал колхозтарга ажылдаар өске-даа тускай эртемниг кадрларны белеткээр талазы-биле профессионал-техниктиг алды школаларны организастаар.

Индирде—депутат **А. Г. Гаранова** (Дагестан АССР). Дагестанның улустарының эртеминиң болгаш культуразының өзүлдезиниң чырыткыланчак көргүзүү болза, ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының салбырын бистиң республикавыста тургусканы болгаш В. И. Ленин аттыг университети 1957 чылда Махачкалада ажытканы болуп турар деп ол чугаалаан. Ниити эртемниң школалары аныяктарны бот тускайлаң амыдыралга, ниитиниң бүдүрүкчүлүг күш-ажылынга киржиринге белеткээриниң сорулгазын шиитпирлевээн деп депутат демдеглээн. Бо чылын Дагестанның үүс ортумак школалары политехниктиг өөредилгелиг чаа өөредилге планнарын өзугаар ажылдап турар, а дөрт школаларны үлетпүрде болгаш көдээ ажыл-агыйда бүдүрүкчүлүг күш-ажыл-биле өөредилгени холбаштырган өөредилге планнарынче шилчиткен.

Школа дугайында Хоойлуну Дагестанның байдалдарында практиктиг боттандырары-биле холбаалыг чамдык айтырыгларның дугайын эш А. Г. Гаранова чугаалаан.

Депутаттар **А. А. Воробьев** (Томск область), **Т. А. Плясунова** (Тула область), **Ф. Н. Дадонов** (Брянск область) база санал бергеннер.

Хүн чурумунуң —«Школаның амыдырал-биле харылзаазын быжыглаар болгаш РСФСР-ге улус өөредилгезиниң системазын улам ыңай сайзырадыр дугайында» үшкү айтырыгның талазы-биле шупту 27 ораторлар санал бергеп. Санал бээри ооң-биле доозулган.

РСФСР-ниң Чырыдыышкын министри **Е. А. Афанасенко**, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чанында Күш-ажылчы курлавырларның кол эргелелиниң начальнигиниң оралакчызы **А. Ф. Бордадын**, ССРЭ-ниң Дээди өөредилге министриниң Бирги оралакчызы **В. Н. Столетов** сессияга дончу харыылар чугаалаанар. Министерстволарның болгаш Кол эргелелдин адынга шүгүмчүлелдиг саналдарны олар хүлээп көргеннер. Бо сессияга кииртинген бүгү-ле саналдарны көрген турар деп олар чугаалааннар.

Школаның амыдырал-биле харылзаазын быжыглаар болгаш РСФСР-ге улус өөредилгезиниң системазын улам ыңай сайзырадыр дугайында Хоойлуну комиссияның киирген элиглери болгаш немелделери-биле кады РСФСР-ниң Дээди Соведениң улус өөредилгезиниң болгаш культураның талазы-биле комиссиязының даргазы депутат **А. Т. Гнедовтун** (Смоленск область) саналын өзугаар хүлээп алган.

РСФСР-ниң Дээди Соведениң Президиумунуң Чарлыктарын бадылаар дугайында илеткелги Президиумнуң секретары **И. Н. Зимин** кылган. Чарлыктарны сессия бадылаан.

«РСФСР-ниң Дээди Соведениң Президиумун сонгуурунуң» айтырыын чугаалажып көөрүнче депутаттар шилчээн.

Депутат **А. Б. Аристовка** сес бергеи.

— Эштер депутаттар! РСФСР-ниң Конституциязының 31-ги чүүлүнге үндезилээш Дээди Советтиң Президиумун Президиумнуң даргазы, автономнуг республикаларның саның өзугаар Президиумнуң даргазының 15 оралакчылары, Президиумнуң секретары болгаш РСФСР-ниң Дээди Соведениң Президиумунуң 14 кежигүннери составтыг кылдыр сонгаан турар ужурлуг.

Партия бөлүүнүң болгаш депутаттар төлөөлекчилериниң Чөвүлелиниң даасканын өзугаар РСФСР-ниң Дээди Соведениң Президиумунуң составынның дугайында саналды киирерин менээ чөпшээреп көрүнер.

РСФСР-ниң Дээди Соведениң Президиумунуң Даргазының дугайында.

Эштер депутаттар! Коммунизм тургузуушкунун калбартырының байдалдарында ажылчы чоннар депутаттарының Советтериниң ролю болгаш ужур-дузазы, база бистиң чуртувустун ниитилел амыдыралының бүгү талаларынга депутаттарның ролю өзүп турар. Советтериң ажылын экижидер, массалар-биле оларның харылзаазын быжыглаар, социалистиг демократияны улам ыңай хөгжүдер, Советтериң практиктиг ажыл-чорудулгазынга ажылчы чоннарны улам-на калбак хандыкшыдар сорулга-биле сөөлгү сонгулдаларга чер-чер Советтеринге дыка хөй санныг депутаттар сонгуттурган. Күрүнениң ажыл-херектерин болгаш Россия Федерациязының мурнунда турар практиктиг бүгү-ле сорулгаларны шиитпирлээринге республиканың Дээди Соведениң ролюн чаа байдалдарда улам-на бедидери, Дээди Советтиң бүгү депутаттарының идепкейин улам-на бедик көдүрери, РСФСР-ниң Дээди Соведениң амгы сессияга сонгуттурган доктаамал комиссиялары оларга онзаган хүлээлгелерни чедишкиннинг күүсеткен турар төлээде, бүгү-ле таарымчалыг байдалды тургузары эргежок чугула.

РСФСР-ниң Дээди Соведи шиитпирлээр хүлээлгелиг улуг сорулгалар-биле холбаштыр, Россия Федерациязының Дээди Соведениң Президиумун Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң Президиум кежигүннериниң удуртур ажылдакчы баштаан турарын бистиң партиявыстың ТК-зы эргежок чугула деп санаан.

РСФСР-ниң Дээди Соведениң Президиумунуң Даргазы албан-дужаалга Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитедиң эш **Николай Григорьевич Игнатовту** соңгуурун сүмелеп турар. **(Диңмиттиг, үргүлчүлелдиг адыш часкаашкыны).**

Бистиң партиявыс болгаш совет улус эш Игнатовту Төрээн чурттуң шынчы оглу, бодунуң күжүн, билиин болгаш практиктиг улуг дуржулгазын бистиң чуртувуска коммунизм тургузуушкунунуң хөрээнге берип турар партияның болгаш күрүнениң көскү ажылдакчызы, ажылчы массалар-биле сырый харылзаалыг кижи кылдыр билир. Эш Игнатовтун ол шынарлары, ооң политиктиг болгаш амыдыралчы улуг дуржулгазы ажылга болгаш РСФСР-ниң Дээди Соведениң Президиумунуң Даргазы харыысалгалыг чаа албан-дужаалга база экизи-биле кеступ келир дээрзинге чигзинмейн барын болур. **(Адыш часкаашкыны).**

РСФСР-ниң Дээди Соведениң Президиумунуң Даргазы албан-дужаалга эш Николай Григорьевич Игнатовтуң кандидатуразын партия бөлүү база депутаттар төлөөлекчилериниң Чөвүлели бир эп-сеткилдиг чүүлдүгүнүп көрген болгаш силерни көөр кылдыр киирип тур.

Ооң соонда эш Аристов сессияга көөр кылдыр РСФСР-ниң Дээди Соведениң Президиумунуң Даргазының оралакчыларының, РСФСР-ниң Дээди Соведениң Президиумунуң секретарының, РСФСР-ниң Дээди Соведениң Президиумунуң кежигүннериниң кандидатураларын киирген.

РСФСР-ниң Дээди Соведениң Президиумунуң Даргазынга депутат **Н. Г. Игнатовту** Дээди Совет бир үн-биле сонгаан.

РСФСР-ниң Дээди Соведениң Президиумунуң Даргазының оралакчыларынга депутаттар **Ф. Х. Мустафина, К. Ф. Фадеева, Д. Ц. Цыремпилон, Г. Ш. Алиев, Ч. В. Уянаев, Л. К. Килганов, И. И. Сенькин, Н. Д. Вахнин, И. Р. Москвичев, С. Г. Николаев, В. Т. Дзанагов, Л. Ф. Игнатьев, И. А. Алмазов, Т. А. Ахазов, М. Д. Нартахова** оларны болгаш Президиумнуң секретарынга депутат **С. Д. Орловту** сонгаан. РСФСР-ниң Дээди Соведениң Президиумунуң 14 кежигүннерин база бир үн-биле сонгаан.

Россияның Совет Федеративтиг Социалистиг Республиказының чазаан—Министрлер Чөвүлелин тургузар дугайында айтырыгны көөрүнче Дээди Совет шилчээн. Депутат **Д. С. Полянскийге** сес берген, Россия Федерациязының чазааның составының дугайында Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң түүлдүгүнүп көрген саналын Дээди Совет көөр кылдыр РСФСР-ниң Дээди Соведениң даасканын өзугаар ол киирип келген.

РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазынга—**Д. С. Полянскийни,** Дарганың Бирги оралакчызынга—**М. А. Ясновту,** Дарганың оралакчыларынга—**В. Н. Новиковту, Н. Н. Органовту, В. М. Рябиковту, А. И. Струеви, М. Д. Яковлевти** РСФСР-ниң Дээди Соведи бир эп-сеткилдиг сонгаан.

Министрлерге—автомобиль транспортунуң болгаш чазаглыг оруктарыныңга—**Ф. В. Калабуховту,** иштики херектериинге—**Н. П. Стахановту,** кадык камгалалыныңга—**Н. А. Виноградовту,** даштыкы херектериинге—**М. Д. Яковлевти,** коммунал ажыл-агыйныңга—**П. В. Суринни,** культураныңга—**А. И. Поповту,** чырыдыышкынныңга—**Е. И. Афанасенкону,** хем флодунуунга—**З. А. Шашковту,** харылзааныңга—**А. В. Черенковту,** көдээ ажыл-агыйныңга—**С. В. Кальченкону,** социал-хандырылганыңга—**Н. А. Муравьеваны,** тудугнуунга—**М. Ф. Надточийни,** садыгныңга—**Л. В. Павловту,** саңныңга—**И. И. Фадеевти,** хлеб продуктуларныңга—**Ф. Д. Кулаковту,** юстицияныңга—**В. А. Болдыревти,** РСФСР-ниң Күрпланының Даргазынга—**В. Н. Новиковту,** РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Күрүнениң эртем-техника комитединиң Даргазынга—**Ф. А. Требинни,** РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Совет контроль комиссиязының Даргазынга—**И. П. Скулковту,** РСФСР-ниң Төп Статистика Эргелелиниң начальнигинге—**Б. Т. Колпаковту** бадылаан.

Хүн чурумунуң бүгү айтырыглары көрдүнген деп даргалакчы дыңнаткан. РСФСР-ниң Дээди Соведениң бешки чыыжының бирги сессиязы хагдынган деп чарлаан.

(СЭТА).

СОВЕТ СИБИРЬДЕ

ПАРТИЯНЫҢ КРАСНОЯРСК КРАЙКОМУНУҢ ПЛЕНУМУ

КРАСНОЯРСК. Дөртен муң хире агитаторлар партияның XXI съездизиниң материалдарын крайның ажылчы чоннарынга таныштырып турар. Бүдүрүлгелерде, чаа тудугларда, колхозтарда болгаш совхозтарда бо хүннерде политиктиг болгаш әртем билиглер неттередир талазы-биле ниитилелдиг тос муң хире лекторлары лекциялар номчуп турар. Таймырның, Эвенкиниң ырак районнарында агитас-массалыг ажылды партия комитеттериниң пропагандистер бөлүктери чорудуп турар. СЭКП-ниң XXI съездизиниң шиитпирлери-биле холбаштыр масса-политиктиг ажылды күштелдиринге крайның партия организациязының чорудар ужурлуг хемчеглериниң дугайында айтырыгны чоокта чаа партия крайкомунуң пленумунга чугаалашкан.

Бо чеди чылда чорудары-биле партияның төлевилээни сорулгаларын күүседир талазы-биле краснояржылларның чедип алган баштайгы чедишкиннерин партияның край комитединиң секретары эш Страховтуң илеткелинде демдеглеттинген. Улус ажыл-агый чөвүлелиниң үлетпүр бирги кварталдың планын хуусаа бетинде күүсеткен, онаалдан ажыр он-он миллион рубльдин продукциязын берген. Көдээ ажыл-агыйның ажыл-ишчилери социалистиг хүлээлгезин чедишкиннинг күүсеткеннер. Колхозтар болгаш совхозтар эрткен чылдың чогуур үезинге бодаарга барык-ла үш катап хөй, эшти болгаш чуургаларны күрүнеге саткан.

Партийжи-политиктиг ажылдың эки тургустунганының хөй санныг чижектерин илеткелчи болгаш санал бергеннер чугаалаан.

ДУРЖУЛГАЛЫГ МЕХАНИЗАТОРЛАР АНЫЯКТАРНЫ ШЕФТЕП ТУРАР

БАРНАУЛ. Алтайда часкы тарылганың изит-түлүк үези эгелээн. Чеди чылдың бирги чылында чартык миллиард пуд тарааны алыр дээш походту балбарткан көдээ механизаторларның алдарлыг коллективинге он муң ажыг аныяк трактористер, комбайнерлер, машинистер каттыжып кирген.

Ключевск районнуң Киров аттыг колхозунуң механизаторлары чаа немээшкинге эки утку-ушкунну организастаан. Механик, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Никита Григорьевич Кобшиктиң инициативазы-биле олар аныяктарга шефтээшкин кылырын хүлээнгеннер. Ол дузаламчы хүн-бүрүнүң болган турар төлээде механизатор бүрүзү бир чаа эвлчег солукчузун болунга алган болгаш ооң ажылын бодунуң ажылы-биле бир демей харыылаарын хүлээнген.

Сураглыг механиктиң эгелекчи чоруун кур черлиг крайның колхозтары болгаш совхозтары изиңбиле деткип турар. Егорьевск районнуң Фрунзе аттыг колхозунда Павел Печенкиниң бригадазы хову турлаанга техниктиг кабинетти организастаан, аңаа аныяк механизаторларның өөредилгезин үргүлчүлээр. Ол бригадага Алтай крайда бир-ле дугаарында коммунистиг күш-ажылдың бригадазы деп атты тывыскан. Ол бригаданың үлегери-биле крайның өске-даа колхозтарында хову турлагларында техниктиг кабинеттер тургустунуп турар.

ТАРЫЛГАНЫҢ ТЕМПИЗИН БЕДИДЕРИНГЕ

НОВОСИБИРСК. ССРЭ-ниң өртемнер Академиязының сибирь салбырының биология институдунуң көдээ ажыл-агыйны механизастаар кидизинде тараа чаштырар сеялкаларга тарааны механиктиг урар тараа чүдүрүкчүзүн тургускан. Ол чүдүрүкчүнү кандыг-даа ажыл-агыйга колдуунда эрги комбайннарның, лафеттиг жаткаларның болгаш хире ырак черге «ДТ-54» деп трактор-биле ажылдап турар дөрт чаштырылга агрегадын хандырып шыдаар. Чүдүрүкчү сеялкаларга тараа урарын үш катап, ол ышкаш ол операцияга күш-ажыл чарыгдалын кызырып турар. Бо сан медээлер чүгле теоретиктиг саналашкыннар-биле әвес, харын чоокта чаа үк чүдүрүкчүлерни шенеп көрген, әлээн хөй совхозтарга ыңдыг тараа чүдүрүкчүлерин херек кырында ажыглаан дуржулга-биле бадыткаттынган.

Тараа чүдүрүкчүзүнүң өртөө чүгле 500—600 рубль болза-даа ажылагыйларга чүгле чазын тараа чажылгазының темпилерин бедидиринге әвес, харын күскү дүжүт ажаап алыышкынының үезинде база ажыктыг болуру чугаажок. Ынчан ооң дузазы-биле комбайннардан сөөртүп турар тараалыг автомашиналарның чыгын дүрген дүжүрүп болур.

Сибирьниң чаа әртем төвүнге чугаадып турган тараа чүдүрүкчүзүн бо чылдың тарылга кампаниязының үезинде ажыглаары-биле Новосибирскиниң колхозтарынга болгаш совхозтарынга сүмелеттинген.

БЕДИК ШАҢНАЛ

ТОМСК. Сибирьниң физика-техниктиг институдунуң ажылдакчылары оларның хоочун эжи Григорий Иванович Рычковтуң үр чылдарда төлептиг ажылы дээш чазак чери ону Күш-ажылчы Кызыл тук ордени-биле шаңнаанын сеткил ханыышкыны-биле уткааннар.

Г. И. Рычков чаа ылаптыг приборларны тургузар болгаш септээр талазы-биле 58 чыл иштинде ажылдап турар. Бо үениң иштинде ооң холдарын дамчыштыр хөй-хөй механизмнер эрткен, олар-биле Томск университеттиң база Сибирьниң физика-техниктиг институдунуң лабораториялары болгаш физиктиг кабинеттери хандыртынган.

Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры техниктиг әртемниңг доктору В. Д. Кузнецов, профессор Большанин болгаш Томскиниң өске-даа кеску әртемден-физиктери Рычковтуң хөй удаагы дузазын ап чорааннар.

Эш Рычков бо чылын 75 хар харлаан. Ооң хөй эштери пенсияже үнгүлээн, а ол бодунуң ынак ажылхерээн каар хөөн чок. Могаг-шылаг чок ажыл-ишчи бодунуң дуржулгазын аныяктарга күзелдин-биле дамчыдып берип турар.

ЯКУТ ХӨГЖҮМ-ШИИ ТЕАТРЫНЫҢ КӨРГҮЗҮҮ

ЯКУТСК. Якутияның национал хөгжүм-шии театры «Кызыл хам» деп шиини 100 катап көргүскен. Ооң автору—Якут совет литературының үндезилекчизи, улуг революцчу болгаш хөй-ниити ажылдакчы, әртемден П. Ойунский. Режиссертургузукчузу—РСФСР-ниң улустуң артизи С. Григорьев. Царизм үезинде мөлчүткеннерни камгалап, кара шажына удурланып турган хамның ролюнда Якут АССР-ниң алдарлыг артизи А. Ефремов ойнап турар.

ПЛАСТМАССТАН КЫЛГАН ЧҮҮЛДЕРНИҢ БЕШ ЧҮС ХЕВИРЛЕРИ

БАРНАУЛ. Алтайның экономиктиг районунда пластмасстан кылган чүүлдерни калбаа-биле ажыглап турар. География аппаратураларының Барнаулда заводунуң пластмасс цеги болу берген. Ол цех эрткен чылын тыптып келген. Баштай кылыгларны бүдүрүп үндүрери чүгле бодунуң бүдүрүлгезинге төлевилеттинип турган. Ам ыңдыг, бежен ажыг хептелгелер, шуткулга машиналары болгаш янзы-бүрү агрегаттар ажылдап турар. Цехтың коллективи бүдүрүлгени улгаттырбышаан, кылыгларның 500 хире хевирлерин шиңгээдип алган.

Май бирниң байырлалынга чедир коллектив әрги капрондан чаа пластмасс кылыгларын бүдүрерин шиңгээдип алган.

КУШТАРНЫ ЭҢ ӨВӨӨШ ЧАРЫГДАЛ-БИЛЕ ӨСТҮРҮП ТУРАР

ЧИТА. Карымск районнуң «Россия» колхозунуң куш фермазының дуржулгазын областа калбаа-биле пропагандалап турар. Ооң ажылдакчылары чыл дургузунда күш-ажылдың болгаш хөреңгилерниң эң өвөөш чарыгдалдары-биле куш өөдин бүдүрерин каш катап көвүдеткен.

Инкубатор станциязындан ап турар дагаа оолдарын өстүрери-биле мыйыстыг бода мал чайын лагерь ажаалдазынга турар үеде анаа куруг турар мал кажааларын ажыглап турар. Ол кажааларга дагаа оолдары өки өзери-биле електри чылыдыкчыны тургузуп турар. Куш оолдары әлээн быжыга берген соонда оларны семиртири-биле тараа шөлүнде тараа богунче сөөртүп чедирип турар.

Өдүректер болгаш кастар азырап ажаар тускай оран-саваны ыңда база тудуп турар.

(СЭТА).

Автоматтыг телефон станциязы ажыглалда кирген

Иван Михайлович Шпаковка удурткан бригаданың кежигүннери пятницадан субботаже дүнезинде хайныышкынныг ажылдап хонган. Олар Кызыл хоорайның бүдүрүлге, албан организация черлеринде болгаш чурттакчыларның бажыңнарында телефон аппараттарын автоматтыг чаа телефон станциязы-биле кожар ужурлуг турган. Бригада салдынган сорулгазын чедишкиннинг шиитпирлеп шыдаан.

Апрель 18-тиң өртемнинде 9 шакта харылзаачылар Май бирге белек болдурган күш-ажылчы чедишкинин демдеглеп, байырлыг митингини эрттирген.

Митингини областың харылзаа өргелелиниң начальники К. Т. Лавринович ажыткаш, 1800 номерлерлиг автоматтыг телефон станциязының тудуун бүрүн доозуп, ажыглалга киргени дээш тудугжулар коллективинге, бүгү харылзаачыларга байыр чедирген.

Облкүүскомунуң даргазы А. М. Чимба күш-ажылчы ол чаа чедишкинге холбаштыр чыылганнарга байыр чедирип, харылзаа ажылдакчыларының мурнунда турар сорулгаларны айыткан.

Ол ышкаш бригадир И. М. Шпаков, «Тыва тудуг» трезинин № 1 тудуг-монтаж өргелелиниң ажылчыны эш Пичугина олар митингиге база чүве чугаалаан.

Митингиниң киржикчилери автоматтыг телефон станциязын барып сонуургап көргеннер.

ПАРТИЙЖИ УДУРТУЛГАНЫҢ ДЕҢНЕЛИН БЕДИДЕР

Көдээ ажыл-агыйны улам ынай хөгжүдер, ылангыя колхоздарның экономиказын быжыдар талазы-биле партия болгаш чазак чугула хемчеглерни ап турар. Ол улут сагыш салымшкынның боттанылгазын бистиң область колхозтарның амыдыралындан безин көрүп болур. Хөй ажыл адырларлыг, машина техниканы хөйү-биле садып ап турар, ажылы үлегерлиг колхозтар бисте хөй.

Сүт-Хөл районда Киров аттыг колхозтуң орулгазы 1957 чылда 1019,5 мун рубль турганындан 1958 чылда 1784,5 мун чедир көвүдээн. Бо чылын күүнеден 8 тракторларны болгаш көдээ ажыл-агыйның еске-даа машиналарын садып алган. Артель бүдүүлгезин хөгжүдериниге колхозтуң перспективазы улуг.

Күш-ажылды шын организастап, курлавырларны болгаш бар аргаларны чөп ажыглаан болза, колхоз амгызындан ыракта бедик көргүзүглерлиг болур турган. Партийжи-организастыг болгаш политиктиг кижизидилге ажылы кошкак тургустунганындан колхозтуң ажылында улуг четпестер илереп турар.

Мал ажылы артель бүдүүлгезинде кол черни эзлеп турар. Ындыг турбуже өткен чылын ол колхоз мал өстүрениниң планын күүсетпээн, ылангыя чылгы чүгле 92 хуу, мыйыстыг бөдө мал—97 хуу, инек—88 хуу болган. Мал ажылындан продуктуларның көргүзүглери оон-даа дора болун турар.

Киров аттыг колхоз (даргазы эш Очур-оол) 1957 чылда хойдан ортумаа-биле 1,8 кг дүк алган, а 1958 чылда кыргып алганы 1,7 кг. Ол үеде инектен-не 586 кг сүт саап алган, а өткен чылын чүгле 294 килограммны саган. Бо чылдың баштайгы айларының саада көргүзүглери оон-даа эвээш.

Мал ажылында ындыг четпестерниң кол чылдаганы улуртулганың кошкаанда. Таарымчалыг кажаалар хандыртынмаан, мал чеминиң курлавырлары тургустунмаан. Өткен чылын сиген белеткээриниң планын ол колхоз чүгле 87 хуу күүсеткен, кызын малга немелде чемнерни бербейн турган.

Бо чылын кыштың байдалы дыка эки болган, ындыг турбуже Киров аттыг колхоз янзы-бүрү «чылдаганнардан» 676 баш мал каражалыг болган. Зооветеринария ажылдакчылары колхоз конторазындан ыравас, фермаларда, ыракты одарларда байдалды көрбес, малчыларның канчаар ажылдап, чурттап турарын сонуургавас чоруктар бар. Ол канчап-даа таарышпас. Мал ажылында байдал шак ындыг турда партия организациязы (секретары эш Узек) коммунистнинн-даа, колхозчу активтин-даа хуралынга ол дугайында айтырыгны тускай чугаалашпайн келгени четпес.

Колхозтуң хову ажылында байдал бала эки эвес. Хөрүүнү багай ажылдап, шөлдерни чемишчидилгебиле, суггат-биле четпес хандырып турарындан тарааның дүжүдү чыл бүрү куду болуп келген. Чижээ, 1957 чылда гектардан ортумаа-биле 10,9 центнерни, а өткен чылын чүгле 10 центнерни ажаап алган. Чеди чылдың баштайгы чазында база кошкак белеткелдиг ужурашкан. Сентелгези четпес, тараа, ногаа культураларының үрезиннери амга чедир четчелеттинмээн.

Кандыг-даа ажыл-херекти кижилер, кадрлар кылып бүдүрер. Ындыг болганда оларның билиг мергежилин бедидер, чуртталга амыдыралынче кичээнгей салыр херек. Колхоз баштаар черн болгаш парторганизация бо талазы-биле дыка четпес ажылдап турар. Колхоз төвүнде безин сөөлгү дөрт айларның дургузунда кино болбаан, өскү агитацияны багай организастап, фермаларга, бригадаларга лекциялар, допчу илеткелдер, беседа болгаш солун номчулгазы ховар болуп турар. Чер-чер Советтеринге соңгудалар болганындан бөөр агитколлектив ажылдавастаан.

Улуртулгада негелде чок, кижизидилге ажылында ындыг четпестерниң уламындан колхозта күш-ажылдың чуруму багай, артель бүдүүлгезинге дыка хөй колхозчулар киришпейн турар. Чижээ, колхозта күш-ажыл кылып шылаар 821 кижиден бо чылдың бирги кварталында күш-хүнүң минимумун күүсетпээннер 202 болган, а 56 кижи артель бүдүүлгезиниң ажылынга шуут киришпээн.

Колхозчу араттарның чуртталга амыдыралын улам чаагайжыдар хемчеглер дугайында СЭКП обкомунуң V пленумунуң доктаалын база четпес боттандырып турар. Колхозтун төвүнде безин 8 ереге амга чедир кидис өглөрде чурттавышаан, 13 колхозчулар шалазы чок бажыңнарда, 20 ажыг ереге печказы чок (самдар демир суугуларлыг), дыка хөй бажыңнарның крышазы, кладовказы кылдынмаан. Суурда 206 чуртталга бажыңнарындан чүгле 71 бажыңнарда радио точказы кииртинген.

Моон-биле кады СЭКП Сүт-Хөл райкому ол колхозта партия эге организациязының ажылын четпес улуртуп турарын база айтыр херек. Үндүрген шиитпирниң күүселдези дээш демисежир, партийжи-организастыг болгаш масса-политиктиг ажылды амгы негелдениң деңнелинге бедидери чугула.

К. ДОРДУП-ООЛ.

Винница область. Крыжопольск районунуң Городковка суурунуң клубунда эртем-атеистиг пропаганда эки организастаттынган. Ында шажыңга удур кежээлерни удаа-дараа организастап, шажыңга удур темага фотомонтажты болгаш делгелгени белеткеп турар.

Чурукта: көдээ библиотеканың ажылдакчылары Г. С. Очеретна (сөлагай талазында) болгаш Г. И. Алексейчук оларның «Эртем болгаш шажын» деп темалыг монтажка материалдарны белеткеп турары.

Фото **Е. Копыттың.**

СЭТА-ның фотохрониказы.

Көдээ ажыл-агый культураларының дүжүткүр чоруун бүгү хемчеглер-биле бедидер

* *

Механизаторларның сорук-күзели

Сарыг-Сеп МТС септелге-техниктиг станция кылдыр эде организастаттынып турары-биле чергелештир МТС-тиң механизаторлары колхозтарга шуут кирип алгаш ажылдаарының күзелин илереткен биддириишкиннерин кииргеннер. Оларның күзели хандыртынып турар. Эш Ануприенконуң трактор бригадазы бүрүн составы-биле «Ленинчи орук» көдээ ажыл-агый артелинде, эштер Малышев, Чернов бригадирлээн ийи трактор бригадалары база колхозтарда кирген.

Мурнакчы комбайнер эш Чупрасов «Кызыл тук» колхозтуң кежигүнүнде кирген болгаш колхоз баштаар чери ону артельдиң механизатинге томуйлаан. Трактор бригадазының дүржүлгалыг бригадири, Бүгү-эвилелдиң көдээ ажыл-агый делгелгезинин киржикчизи эш Прокудин «Октябрь 14 чылы» колхозта кирген, мурнакчы механизаторлар эштер Копанев, Ясеков, Метелев, Бычков болгаш оон-даа өскелерден тургустунган трактор бригадазын ол удуртуп турар.

Районнуң колхозтары боттарының бүгү техниказы-биле чеди чылдың баштайгы чылы—1959 чылдың часкы тарылгазын чедишкинниг чорудуп шыдаар дээрзинге бүзүүредиг. Бо чылын артельдер 30 ажыг чаа тракторларны база алган, аная ажылдаар эки белеткелдиг механизаторлар четчир бар.

Ф. БЛАГИНИН.

„Комсомол 30 чылы“ колхозта хову ажылдары

КЫЗЫЛ-МАЖАЛЫК. (Телефон-биле). Барыын-Хемчик районунуң «Комсомол 30 чылы» көдээ ажыл-агый артели бо чылын 950 гектар тараа культураларын тарыыр. Күзүн 634 гектар черни белеткээн болгаш 481 гектарны чазын аңдарган.

Артельдиң механизаторлары май мурнунуң чарыжынга киришкеш, ам 200 гектар күр черни аңдарарын хүлээнген. Трактористер Яндар-оол, Картыг-оол «ДТ-54» деп трактор-биле хүнде 15—20 гектар черни аңдарып турар. Илиртээшкинде тракторист Анзат-оол «Беларусь» деп трактор-биле хүнде 28 гектарны илиртээр турган, херек кырында 40 гектар чедир илиртеп турар.

Колхоз тарылга шөлүнге 744 тонна, оон иштинде кукуруза тарыыр участокка 558 тонна өдекти өөртүп төккен.

Хову ажылында ажылдап турар механизаторлар болгаш колхозчулар ортузунда агитаторлар партия организациязының даалгазын ёзугаар агитация-массалыг ажылды чорудуп турар.

Үрезиннерни хораннап дооскан. Колхозтуң агроному эш Докур-оол сеялкаларны болгаш кожуг машиналарын тараа чаштырарынга белен кылдыр чогуур нормада тургузкан. Чаштырылга агрегаттары апрель 17-де үрезин чаштырылгазын че эгелеп киришкен.

Амыдырал бадыткаан

Тес-Хем районунуң Ленин аттыг колхозунуң хову бригадазы өткен чылын 100 га кукуруза тарааш, га бүрүзүнден 300 центнер ногаан массаны ап, дыка бедик көргүзүглүг болган. Колхоз бо культурадан белеткеп алган силозу-биле сүт-бараан фермаларында саар инектерни болгаш өске-даа фермаларда арган күштүг малларны азыраан турар. Колхоз күрүнеге салар малдарын база-ла кукуруза силозу-биле азыраан турар.

Кукуруза силозу сүт көвүдениринге болгаш мал семиртириниге улуг ужур-дузалыг дээрзин малчыннар бүзүреп көрген. Келир күстүң дүжүдүнде бо ажыктыг культурадан өткен чылдыындан-даа хөй дүжүттү алырын тус звенонуң кежигүннери кол сорулга кылдыр салган ажылдап турарлар.

Звено 100 га черге 600 тонна өдек төгер планын 650 кылдыр күүсеткен. Звенонуң удуртукчузу Б. Анчимаанын башталгазы-биле олар тарылгага четчир санныг үрезинни арыглап, белеткеп алганнар. Звенонуң сезонныг үеде кыдыр ажылынын планын чогаатган, баштайгы хемчеглер күүсеттинин эгелээн.

С. БАДЫРАА.

Черниң эриирин манап турар

Өвүр районунуң «Коммунизмче орук» колхозу тарылгага белен, тарын киириптериниге черниң эриирин манап турар. Ам 4 тракторларны өске-даа бүгү чепсек-херекселдерни часкы ажыл кылырынга бүрүн ажыглап болур. Часкы ажылдарга кирер 27 ажыл аттарын дыштандырып алган.

Суттарылга бугаларының сентелгезин дүрген доозары-биле колхозчулар ажылдап турар. Тараа культураларының болгаш мал чеми тарымал сигеннериниң үрезиннери белен. Хову турлаанда чурттаар оран-суур бар, оон ынай бир чаа бажыңны тудуп турар. Өткен чылдыынга деңнээрге, бо чылын дыка хөй өдек тарылга шөлүнде төктүнген.

К. АМЫЙЛАҢ.

Номчукчуларның биске бижээни

Тес-Хем районунуң Ленин аттыг колхозунуң хойжузу К. Хаспаанның коданында 242 хой төрээн. Оон 244 хураганны менди камгалап алган.

Д. Ондар.

* * *

Чоокта чаа Чөөн-Хемчик районунуң «Коммунизмче орук» колхозунуң Хорумнуг-Кежиг суурда чунар бажың ажыткан. Ук чунар бажыңны неделяда 2 катап изидип турар.

С. Даваа.

* * *

Чаа-Хөл районунуң Кара-Талда көдээ магазин өргелекчизи С. Тримасов март айның планын 146 хуу күүсеткен, а бирги кварталдың планын ажыр күүсеткен.

В. Доржу.

* * *

Сүт-Хөл районунуң Киров аттыг колхозунуң комсомол организациязы ында көдээ клубтуң келир кызын одар ыяжын белеткээри-биле 11 кижини тускайлаан. Олар 6 хонукта 120 кубометр ыяшты хап турган.

М. Байскылан.

Күрүнеге садар малды семиртип турар

Бай-Тайга районунуң «Найырал» көдээ ажыл-агый артелинин колхозчулары бо чылын эки семирткен малды күрүнеге садар деп бедиткен хүлээлгени алган.

Ынчангаш күрүнеге садар малды тускайлап үскеш, семирти одаралып эгелээн. Колхозтуң инекчизи Маадыр-оол 72 баш мыйыстыг бөдө малды Элезинниг ховуда одарладып семиртип турар. Ол ышкаш хаван ажаакчызы Коңгар-оол 105 баш хаваннарны семирти азыраан турар.

Х. САМДАНЧАП.

Кызылдың сентелге-механика заводунда шуткулга цегинин ажылчыны эш П. Тешанов Май 1-ге аллар болдурган социалистиг чарышка идепкейлиг киришпишаан, хүн бүрүде нормазын 170—180 хуу күүседип турар.

Чурукта: эш Тешановтуң ажылдап турары.

Фото **С. Феоктистовтуу.**

ЧАА АРГА

Чуртка хөй дүктү, эштти бөөр дээш өвүр районунуң ажыл-ишчилери ажыктыг аргаларны дилеп тып, бар курлавырларны долузу-биле ажыглаар дээш орадлажып турар. Районнуң ишчилери төрүүр хойларны тускай бригадага ажаар чаа арганы ажыглаарын көрген. 800—1000 баш төрүүр хой турар кажаалар-лыг тускай бригаданы тургузар.

«Коммунизмче орук» колхоз бо чылын үш ындыг бригадаларны тургузар. Бир бригада ийи-үш кодан кожа-кожа одарларга таарыштыр организастаттынган турар. Аная эргелекчиден ангыда 4—5 хире хураган ажаакчылары турар. Олар чаа төрүттүнген хураганнарны 45 хонук азыраан, хойжуларга дужаап бөөрлер. Ол ажыктыг-даа, шоолуг күш-даа үнмес.

Н. СОЯН.

„Чаа орук“ колхозта

Эрзин районунуң «Чаа орук» колхозу бо чылын 3 тракторларны, ынча санныг трактор аңдазыннарын, 3 сеялкаларны база оон ынай илиирлерни садып алган. Ховунуң ажыл-ишчилери тарылгага чаа техникалыг ужуражып турар. Олар кукуруза, картофель тарыыр шөлдерде 420 тонна ажыг өдек төккен. Аныяк чолаачы Д. Эне он хонукта 320 тонна өдекти машина-биле сөөрткен. Артель Артыштыгда тарылга шөлүнче техниканы, чепсек-херекселдерни, үрезиннерни чедирип алган.

* * *

Бо колхозта 5000 ажыг хойлар төрээн, оларның 5200 хураганнары менди доругуп турар.

А. БИВИИ.

Кооперасчыларның шеви

Бии-Хем райпозунуң коллективи «Искра» көдээ ажыл-агый артелин шефке алгаш, аная мынчаар дузалажып турар. Райпо даргазы эш Матюковтуң удуртулгазы-биле кооперасчыларның бригадазы колхозта барган. Оон иштинде чурукчулар база бар, олар бригадаларга хүндүлел, көргүзүг самбыралар кылып, каастап, лозунгларны, монтажтарны тургузуп турар. Оон өске шефчилер номнарны чыгаш библиотекажыгашты тургузуп, кызыл булунга делгээр журналдарны чыып, стол кырының оюннарын организастап турар.

Шефчилер колхозтуң учётчиктерин ылап учёт чорударынга өөредип, хана солуннарын, агитхуудустарны база үндүрүп турар. Кооперасчылар чүгле үстүнде айыткан үүлдер-биле кызыгаарлаттынмайн, бригадалар аразынга социалистиг чарышты канчаар организастап, калбартып чорударының хемчеглерин боттандырып, оон үре-түннелин үндүржүп турар.

В. КОСТЕНКО.

Хайныышкынныг ажылдап турар

ШАГААН-АРЫГ. (Телефон-биле). Улуг-Хем районунуң көдээ ажыл-агый артельдериниң кежигүннери тарылга шөлдериниң шыгын кыска хуусаада базырар дээш хайныышкынныг ажылдап турар. Районнуң «Улуг-Хая», Жданов аттыг болгаш «Эйлиг-Хем» колхозтары тарылга шөлдериниң хөй кезиниң шыгын базырып алганнар.

«Улуг-Хая» колхоз 2 мун гектар тараа шөлдериниң 1386 гектарын илиртээн. № 1,2 хову бригадаларының кежигүннери шык базырыышкынының баштайгы хүннериндан эгелеп социалистиг чарышты калбартышаан, багай өвес көргүзүглерни чедип ап турарлар. Трактористер Дмитриенко, Сүрүн-оол, Дыртык-оол олар хүннүң нормазын үргүлчү ажыр күседи, өөлчегде 100—150 гектар черни илиртеп турар.

Чөөн-Хемчик районда «Хорум-Даг» колхозтуң аныяк трактористи эш К. Куулар часкы хову ажылдары эгелээнден бөөр бодунуң хүн бүрүде нормазын 200 хуудан кудулатпайн турар.

Чурукта: К. Кууларның «Беларусь» деп трактор-биле часкы илиртээшкинни чорудуп турары. Фото **А. Дугержаанын.**

Эки рассада—бедик дүжүттүң үндезини

Рассадаларда өстүрүп турар ногаа культураларының (капуста, помидор болгаш еске-даа) эрте болгаш бедик дүжүдүн алырда хамыктың мурнунда кадык, эки өзүүчел рассаданы өстүрүп алыры эргежок чугула. Ол рассада ыргак, ырбыска эвес, харын чоон матпак дазылдыг, ол ышкаш хөрзүнден суг болгаш чемиштиг бүдүмелдер шиңгээдип ап болур эки сайзыраан дазыл системалыг болур ужурлуг.

Ындыг рассаданы чүгле ону эки ажаан турган өстүрүп ап болур. Рассаданың шынарынга шиитпирлиг салдарны чедирип турар температура болгаш чырык чурумун рассадалар өзүп үнүп турар үеде парниктерге сагыыры кончуг чугула.

Капустаның, помидорларның, огурецтерниң болгаш еске-даа культураларның үрезиннерин парниктерге чажып тараанының соонда парниктерни рамалар болгаш шыыглар-биле ыяк шуглаар, база оларга чылыгныг 20—25 градус температураның барымдаалаар. Өзүмнер үнүп келирге шывыгларны доп-дораан уштуп, рамаларны шала ажыдары, капуста рассадазынга температураны 6—7 градус чедир, помидорнуунга—8—10 градус чедир, огурецтерниинге—12—15 градус чедир кудуладыры өргежок чугула. Үнүп эки дазылдаңзын база ол ыргак дагыр кылдыр үнмезин дээш ындыг температураны үш-дөрт хүн иштинде шыңгыы барымдаалаза чогуур. Өзүмнер үнериниң эге үеси аажок харыысалгалыг. Бир эвес шывыгларны парниктерден өй-шаанда ап октаан болгаш температураны кудулатпас болза, бедик температурага болгаш чырык четпесте өзүмнер 12 шак болгаш-ла аажок узап, ыргак дагыр кылдыр өзүп үнер болгаш оон соңгаар оларны эдип алыры бергедей бөөр. Бо таварылгада үнүштерге парник довураан азы ирик өдекти төгерин сүмелеп турар.

Дөрт-беш хонган соонда рассаданың температура чурумун чырыктың байдалынан хамаарыштыр доктаадыр. Бүргег хүнде капустага температура кадар 12—15 градус, каан хүннөрек хүнде 15—17 градус болгаш дүне 6—8 градус, помидорларга тус-тус 15—17 градус, 20—22 градус болгаш 10—12 градус, огурецтерге 18—20 градус, 21—22 градус болгаш 10—12 градус болур.

Температура бедикте рассада эмин эрттир узап, ыргак дагыр кылдыр өзүп үнер, ол чорук дүжүткө багай салдарлыг болур. Ындыг рассададан өстүрген капустаның борбактарынын өзүму саадаар. Температураның чогуур чурумун хандырар төлөөде градусникти ажыглаар херек.

Температураны хайгааравышаан, парниктерде хөрзүнүнүң өл-шыгын хайгааразы, оон кадын кургаарын болдурбазы, негеттинген хирези-биле суггарылганы чорудары өргежок чугула. Хөрзүннүң өл-шыгын база улгаттырып болбас, чүге дээрге, өл-шык улугда рассада дүдүк болгаш бактериалдыг аарыглар-биле аарып болур. Кара-Хаактың сорт шенээр участогунга 1957 чылда парниктерде хөрзүннүң өлшыгын бедиткени-биле база салгынга эки кагыспааны-биле капуста рассадазының 50 хуузу үрелип бакыраан.

Температураны, база агаарның болгаш парниктерде хөрзүннүң өлшыгын вентиляцияны дамчыштыр ажыглаарының аргазы-биле таарыштырып болур. Ол сорулга-биле хүндүс, чамдыкта дүне, рамаларны шала ажыдып каап турар. Парниктерни соок хүннерде салгынналырда өзүмнер дона бербезин хайгааразар херек. Ынчангаш рамаларны дыңзыг салгын хап турар талаадан ажыдып болбас. Парниктерже салгынны дүне чүгле рамалар дамчыштыр каксыр.

Чемиштиг саважыгаштарда помидорлар болгаш капуста рассадаларын эде олуртурда рассаданың сыптары дөрт кылдыр узап өзүп, баштайгы бүрүлер үнүп келгенде эгелээр. Чемиштиг саважыгаштар чедишпейн барган таварылгада рассадаларны доктаамал парниктерге өстүрер.

Чемиштиг саважыгаштарда рассадаларны баш бурунгаар белеткеп каан парниктерге эде олуртур. Оларның кырындан 5—7 сантиметр кылын парник довураан чажып төгер. Саважыгаштар аразынга ирик өдекти төгер болгаш баштайгы 1—2 хүнде өки суггарар. Оон соңгаар оларны ажаарының нинти чурумун барымдаалаар херек.

Рассада өзүп үнүп турар үеде хөй санныг чемиштиг бүдүмелдерни хөрзүнлен шиңгээдип ап турар. Ынчангаш рассадаларны минералдыг болгаш органиктиг чемишчидилгелер-биле ыяавыла немей чемгерерин сүмелеп турар.

Минералдыг чемишчидилгелер-биле баштай немей чемгерерде бир бөдүрээ сугга 15 грамм аммиак селитразын, 15 грамм суперфосфатты болгаш 5—10 грамм калий дузун эзилдирип алыр.

Баштайгы немелде чемгерилгени өзүмнер үнүп келген соонда 7—10 хонук эрткенде чорудар. Ийиги болгаш оон дараазындагы немелде чемгерилгени бир бөдүрээ сугга 20 грамм аммиак селитразын, 20 грамм суперфосфатты болгаш 10 грамм калий дузун ажыглап тургаш, 8—14 хонук эрткенде үнүштеринин байдалындан хамаарыштыр чорудар. Рассадаларның сөөлгү немелде чемгерилгезин оларны ажык хөрзүнге олуртурунуң чүгле мурнунда чорудар.

Органиктиг немелде чемгерилгелер кылдыр куш өдээн болгаш инек мыяан ажыглаан болур. Оларны сугга эзилдирип алыр.

Бии-Хем районунуң «СЭКП XX съездизи» көдээ ажыл-агый артели кошкак болгаш орай тарып олуртканы капуста база помидорлар рассадаларын куш өдээ болгаш инек мыяа-биле үш удаа немей чемгерерге ук рассадалар эки эттинген болгаш эрте тараан рассадаларның өзүлдезин эрте берген. Ынчангаш ук рассадалар хөрзүнге чогуур өй-үнде тарыттынган.

Парниктерде хөрзүн үлдургей болгаш бок үнүштерден арыг болурун хайгааравы база негеттинин турар. Рассадалар олуртуп тараан парниктерге хоралыг курттар болгаш күскелер тыпты бөөрин болдурбазы-биле «ДДТ» деп дусту, гексахлоранны бызап чажып, ол ышкаш күске тудар херекселдерни, капкаларны ажыглаар херек.

Парниктер довураанда өстүрүп турар рассадаларның дазыл системазының хөгжүлдезин күштелдирери-биле дазылдарны кезип турар. Кезилдени кажан өдулуг ийи бүрү үнүп келгенде, ийигизин рассаданы хөрзүнге олуртурунуң мурнунда чорудар. Кезилдени 15—20 сантиметр узун хачы-биле кылыр.

Рассаданы ажаар талазы-биле чугула хемчеглериниң бирээзи болза, ону ажык хөрзүнге олуртурунга белеткээри болур. Ол чүл дээрге, оларны олуртур мурнунда даштыкы температураның болгаш чырыктың байдалынга баш бурунгаар дадыктырар дээни ол. Чылыг парниктен үнген рассада ажык хөрзүнге олуртуп каарга соок хат салгынга алзып, аарый бербезин дээш ону кылып турар.

Ынчангаш рассаданы ажык хөрзүнге олурткуже чедир 12—15 хонук иштинде ону даштыкы агаарга чоорту чанчыктырып өөредир херек. Ол сорулга-биле парниктерни баштай салгынга эки каксыр, оон соонда рамаларны хүндүс 6—10 шак иштинде үштүп каар болгаш оон соңгаар дүне рамаларны шуут ап кааптар.

Помидорлар рассадазы база ындыг байдалдыг болуп турар. Чижээ, Чөөн-Хемчик районунуң «Искра» колхозунга даштыкы агаарга баш бурунгаар чанчыктырып дадыктырган помидорлар рассадазын нинти хуусаадан алаан эрте тарып олуртур арганы берген.

Хөрзүнге өрте тарып олурткан үнүштер чимизин эрте бөөр болгаш хөй дүжүттү-биле ылгалып турар.

Ажык хөрзүнге тарып олургурунуң мурнунда капуста болза, 6—8 чедир бүрүлериг, кадык, кара-ногаан өнүүг болгаш эки сайзыраан дазыл системалыг болур ужурлуг. Хөрзүнге тарып олуртурунга белеткээн помидорлар рассадазы болза, ыргак дагыр эвес, дөрт чоон үнүүг, 20—25 сантиметр чедир бедик болгаш кара-ногаан бүрүлериг оолур ужурлуг.

Рассадаларны парниктерден турып алырда эки суггарары, дазыл системазын, бүрүлерни, рассада-биле кады алыр довуракты үревелин кичээнири чугула.

Рассаданы хөрзүнге олуртур мурнунда хынамчалыг болур, хоралыг курттардан бертинин үрелгеннерин ап октаар херек.

Бистиң областың байдалында капустаның эрте үнер сорттарын хөрзүнге олуртуп тарыырының дээре хуусаазы болза, май айның үшкү он хонуу, ортумак болгаш орай үнерлериниң—июнь 5—10 болур. Помидорлар рассадаларын олуртуп тарыырының хуусаазы июнь айның баштайгы он хонуунун төнчүзү болгаш ийиги он хонуунун эгези болур.

Рассаданың ажаалгазын эки чоруткан тудум-на оон шынары эки болур болгаш эки өзер. Ынчаарга эки рассада—бедик дүжүт алырының үндезини.

Е. СКОРОСПЕШКИНА,

көдээ ажыл-агыйның область өргелелиниң агроному.

Тудуг материалдарының чарыгдалдарын эвээжедир

«1959—1965 чылларда ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң контроль чурагайларында» тудуг ажылдарының чаагай улуг сорулгаларын айыткан. Ооң чижээн бистиң областың тудуг планынан безин тодаргай көрүп болур. Чүгле 1959 чылда безин областың капитал тудуунга 100 миллион ажыг рубльди чарыгдаары көрдүнген.

СЭКП-ниң XXI съездизиниң төөгүлүг шиитпирлерин амыдыралга боттандырар дээш демисешпишаан, бистиң областың тудуг организациялары боттарының ажылын элээн экижиткен болгаш чамдык көргүзүглерни чедип алган. Тудугда кол сорулга болза, тудуг ажылдарының планын күүседири, чарыгдалдарын шиитпирлиг эвээжедири, шынарын бүгү-ле хемчеглер-биле бедидери болур. Ындыг турбуже, областың чамдык тудуг организацияларында тудугнуң темпизи амдаа ооҗум, тудуг ажылдарының шынары чавыс, чарыгдалдары улуг болуп турар.

Областа кол тудуг организациязы болур «Тыва тудуг» трезинде байдал бо талазы-биле элээн багай болуп артпышаан. Чүгле 1958 чылда безин ол трест 2 миллион ажыг рубль карыгалыг болган. Ооң кол чылдагааны чүдел? Тудугнуң бот-үнезиниң чиигээринге азы улгадырынга эң-не салдарлыг факторлар болза, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү болгаш тудуг материалдарының чарыгдалы болур. А күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү «Тыва тудуг» трезиниң чамдык участоктарында чавыс, тудуг материалдарын камналга чокка чарыгдап келген. Ооң түннелинде тудугнуң бот-үнези тресте аар болуп турар.

Тудугнуң бот-үнезин чиигедир, шынарын экижидер төлээде, бирги эвлчегде тудугжуларның күш-ажылының бүдүрүвчүлүүн бедидери, тудуг материалдарын эң камналгалыг ажыглаары эргежок чугула. Ынчалзажок, «Тыва тудуг» трезинин чамдык участоктарында ажылчыннарның күш-ажылының бүдүрүкчүлүү чавыс болуп артпышаан. Чүгле 1958 чылда безин ол трест 2 миллион ажыг рубль карыгалыг болган. Ооң кол чылдагааны чүдел? Тудугнуң бот-үнезиниң чиигээринге азы улгадырынга эң-не салдарлыг факторлар болза, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү болгаш тудуг материалдарының чарыгдалы болур. А күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү «Тыва тудуг» трезинин

Социалистиг тургузуушкунга кыдат улустуң улуг тиилелгези

ПЕКИН. (СЭТА). Синьхуа агентилелиниң дыңнатканын ёзугаар алырга, 1953—1957 чылларда улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң бирги беш чыл планыныңкүүселдезиниң түннелдериниң дугайында КҮР-нуң Күрүнениң статистика эргелелиниң дыңнадыын ында чарлаан.

Кыдаттың Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң болгаш Мао-Цзэ-дун дарганың удуртулгазы-биле база Совет Эвилелиниң болгаш акы-дуңма өске-даа чурттарның дузаламчызы-биле Кыдаттың улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң бирги беш чыл планы 1957 чылдың төнчүзүнге чедир чедиңшкинниг ажыр күүсеттинген деп дыңнадыгда чугаалап турар. Көдээ ажыл-агыйга, кустарлыг үлетпүрге, капиталистиг үлетпүрге болгаш садыгга социалистиг чаартылгаларның сорулгаларын 1956 чылда колдуунда боттандырган турган. 1957 чылда беш чыл планының ажыр күүсеттингениниң түннелинде чурттуң социалистиг индустриализациязының өге баштайгы үндезини салдынган.

Кыдаттың социал-экономика структуразынга болган үндезин өскерлиишкиннерни дараазындагы чурагайлар-биле тодаргайлап болур деп Күрүнениң статистика эргелелиниң дыңнадыында демдеглеп турар: национал орулгага күрүне секторунуң үлүг-хуузу 1952 чылда 19 хуу турганындан 1957 чылда 33 хуу чедир өскен. Ол-ла үениң дургузында кооператив секторунуң үлүг-хуузу 1,5 хуу турганындан 56 хуу чедир өскен, хуунуң секторунуң үлүг-хуузу 72 хуу турганындан 3 хуу чедир, а капиталистиг секторнуң—7 хуу турганындан 0,1 хуу безин четпезинге чедир кудулаан болгаш оон-даа ыңай.

Эрткен беш чылларда капитал тудугга кол кичээнгей аар үлетпүрже угланган турган. Чижээ, үлетпүрге капитал салыышкыннарының ниити түүнден аар үлетпүрге 87 хуу онаашкан. Беш чылларның дургузында 10 муң үлетпүр тудугларының тудуу чоруттунган, ол дээрге планда көрдүнгениниң 277 тудуглар хөй болуп турар. Совет Эвилелиниң дузазы-биле тудуп турар 166 улуг тудуглардан 1957 чылдың төнчүзүнге чедир 68 тудугларны бүрүн болгаш кезик чамдыктай ажыглалга киирген.

1956 чылда-ла үлетпүр продукциязының кол хевирлери—каңның, шойнуң, металл кезер станоктарның, паровозтарның, автомобильдериң талазы-биле беш чыл планының 1957 чылга көрдүнген бүдүрүүшкүн деңнели чедип алдынган. 1957 чылда каң болгаш шөй эзилдирилгези 1952 чылда 3.280 муң тонна турганынга удур 11.290 муң тонна болган. 1952 чылда 7,26 миллиард киловатт-шак турганынга удур, 1957 чылда 19,3 миллиард киловатт-шак электроэнергияны ажылдап үндүрген. Беш чылдың төнчүзүнге чедир, 1957 чылда, чуртка 130 миллион тонна хөмүр дашты каскан, металл кезер 28 мүң станоктарны кылып үндүрген.

Үлетпүр тудуушкуну чоруп турда Кыдаттың үлетпүрүнүң хевирбүдүжүнге үндезин өскерлиишкиннер болган. Амгы үеде чуртта үлетпүрүнүң чаа адырлары—самолёт тудуу, автомобиль тудуу, амгы үениң станок тудуу тыптып келген, энергетика, металлургия болгаш даг дерин бүдүрер талазы-биле бүдүрүлгелер көстүп келген. Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү дыка өскен. 1957 чылда 1952 чылдыынга удур күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү 61 хуу бедээн.

Үлетпүрүнүң дүрген хөгжүлдезиг Кыдаттың улус ажыл-агыйынга үлетпүрүнүң бот дензизиниң дыка өскерлириниге чедирген. Үлетпүр болгаш көдээ ажыл-агый продукциязының ниити хемчээлинге үлетпүрүнүң болгаш кустарлыг үлетпүрүнүң бот дензизи 1952 чылда 41,5 хуу турганындан 1957 чылда 56,5 хуу чедир өскен. 1957 чылда үлетпүр бүдүрүлгезинге бүдүрүлгениң чепсек-херектелин бүдүрери 1952 чылдаазынга удур 3,2 катап көвүдээн. Үлетпүрүнүң ниити продукциязынга бүдүрүлгениң чепсек-херектелериниң бот дензизи 1952 чылда 39,7 хуу турганынга удур 1957 чылда 52,8 хуу болган.

Аар үлетпүрүнүң колдады хөгжүлде-биле кады чиик үлетпүр база дүрген хөгжөөн. 1952 чылдан өгелээш 1957 чылга чедир калбак хереглелдиң барааннарын бүдүрери 89 хуу көвүдээн.

Беш чылдың дургузында көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезинге база улуг чедиишкиннер чедип алдынган. Тараа чыылдаларының талазы-биле беш чылдың онаалгазы 102 хуу күүсеттинген. Беш чылларның дургузында ажыглаттынып турар черлериң шөлү 3.910 га, а суггарылгалыг черлериң шөлү—14.540 муң га калбарган. Беш чылдың дургузында күрүнениң 710 ажыл-агыйларын организастаан, оларның шөлдериңде 10 муң ажыг тракторлар ажылдап турар.

Кыдаттың транспорттунга база дыка улуг өскерлиишкиннер болган. 1957 чылда Кыдатка 29.862 километр демир оруктар, тодаргайлаарга 1952 чылдаазынга бодаарга 22 хуу хөй оруктар турган. Беш чылдың дургузында он-он муң чаа чазаглыг оруктарны туткан, ужарчүүлүң 13 муң километр чаа шугумнарын ажыткан.

Үлетпүрүнүң болгаш көдээ ажыл-агыйының хөгжөөнинге үндезилөөш, бараан саарылгазы соксаал чок өзүп турар, чижээ, үүрмектеп садыглаашкын көвүдээн. Рыноктарга өртектерни турумчудуп доктаамалчыткан. Көдээ ажыл-агый продукциязының чамдык хевирлеринге садып алыр өртектерни күрүне бедиткен болгаш аңаа дүүштүр саарылга өртектерин таарыштырган.

1957 чылда экспорттуң болгаш импорттуң ниити хемчээли 1952 чылдыынга деңнээрге 62 хуу улгаткан.

КҮР-нуң ажылчы чоннарының материалдыг болгаш культурлуг деңнели бедөөн. 1957 чылда чуртка 24,510 муң ажылчыннар болгаш албан-хаакчылар санаттынып турган. 1952 чылдыынга бодаарга 1957 чылда оларның чылда ортумак ажыл төлевири 42,8 хуу хөй болган. Беш чылдарның дургузында күрүне болза күш-ажыл страхованиезинге, ажылчыннарның болгаш албан-хаакчыларның медицина база амыдырал-чурталга хандырылгазынга 10 миллиард ажыг юнань акшаны берген. Күрүнениң күсели-биле 94 миллион дөрбелчин метр ажыг чурталга шөлүн туткан.

Кыдаттың экономиказының болгаш культуразының хевир-шинчизин улам ыңай үндезини-биле өскертир сорулга-биле, партияның чиңгине шугумун удуртулга болдургаш, бодунуң күштеринге долу бүзүредиг Кыдаттың улузу ийиги беш чыл планының улам-на улуг чаагай программазын боттандырарынче бурунгаар бүзүредиг дидим бар чоруур деп Күрүнениң статистика эргелелиниң дыңнадыында чугаалап турар.

Синьхуа агентилелиниң дамчытканын ёзугаар алырга, КҮР-нуң Күрүнениң статистика эргелели 1958 чылда Кыдат Улус Республиканың улус ажыл-агыйының хөгжүлдезиниң дугайында дыңнадыгны чарлаан.

1958 чыл республиканың үлетпүрүнге болгаш көдээ ажыл-агыйынга улуг шуурааштыннның чылы болган деп дыңнадыгда демдеглеп турар. Үлетпүрүнүң болгаш көдээ ажыл-агыйның ниити продукциязы 1957 чылдыынга деңнээрге 65 хуу көвүдээн.

1957 чылда 11.290 муң тоннаны эзилдиргенинге удур 1958 чылда чуртка 24.770 муң тонна каңны болгаш шойну эзилдирген. Металлургияның дыка көдүрүлгени-биле холбаштыр үлетпүрүнүң өске-даа адырлары бедик темпилер-биле хөгжөөн.

1958 чылда Кыдатка көдээ ажыл-агый культураларының тергиин эки дүжүдүн өстүрген болгаш шөлдүң чангыс чижек хемчээлинден өн-не бедик дүжүттү чедип алган. Чижээ, тарааларның чыылдазы 375 миллион тонна чедип, 1957 чылдаазындан 2 катап хөй болган. Хөвең чыылдазы база 2 катап көвүдээн. 1958 чылда-ла Кыдаттың хөй-хөй уездилеринге 1956—1967 чылларда КҮР-нуң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң кол дүрүмнерин ёзугаар тараа бүдүрерин көвүдедир талазы-биле онаалгалар хуусаа бетинде күүсеттинген. 1958 чылда Кыдаттың 700 муң көдээ ажыл-агый кооперативтерин улустуң 26 муң коммуналары кылдыр чаарты тургускан.

1958 чылда чуртка 32 миллион ажылчыннар болгаш албан-хаакчылар санаттынып турган, ол дээрге 1957 чылдаазынга бодаарга 8 миллион кижи хөй болганы ол. Үлетпүрде, транспортта болгаш капитал тудугда, көдээ ажыл-агыйда ажылдап турар ажылчыннарның болгаш албан-хаакчыларның бот деңзизи 1957 чылда 73 хуу турганындан 1958 чылда 85 хуу чедир улгаткан.

Ажылчы чоннарның материалдыг болгаш культурлуг деннелин бедиринин, улус өөредилгезин болгаш кадык камгалалын, эртемни болгаш уран-чүүлдү хөгжүдериниң хераанге болган улуг чедиишкиннерни дыңнадыгда база демдеглеп турар.

Бо бүгү сан-медээлер социалистиг тургузуушкунга кыдат улустуң улуг чедиишкиннериниң дугайын херечилеп турар деп дыңнадыгда чугаалаан. Ол чедиишкиннер болза социализм тургузуушкунунга партияның чиңгине шугумун бүгү чурттуң улузунуң чүткүлдүг боттандырганының түннели болуп турар болгаш Совет Эвилели баштаан социалистиг чурттарның дузаламчызы-биле чедип алдынган деп дыңнадыгда онзалап демдеглөөн.

В. И. Ленинниң чогаалдарын Албанияда парлап үндүрүп турары

ТИРАНА. (СЭТА). Бүгү делегейниң ажылчы чоннарының улуг баштыңчызы Владимир Ильич Ленинниң ады Улусчу Албанияда кызыгаар чок ынакшылды болгаш хүндүткелди ажыглап турар. Владимир Ильичиниң албани улустуң социализм тургузуушкунунга үнелеп четтинмес теоретиктиг өртинези болу берген гениалдыг чогаалдары чуртта кайгамчык улуу-биле неп-терээн. Ленинниң 70 ажыг чогаалдарын дайын соондагы чылларда Албанияда 600 муң ажыг экземпляр тиражтыг кылдыр парлап үндүрген. В. И. Ленинниң «Күрүне болгаш революция», «Чүнү кылырыл?», «Демократтыг революцияга социал-демократияның ийи тактиказы», «Базым бурунгаар, ийи базым аткаар», «Коммунизмге уругларның «чөөннээр» зарыы», «Империализм капитализмниң дээди чадазы», «Совет өрге-чагырганың эолчеглиг сорулгалары» деп чогаалдары албани номчукчуларга калбак сураглыг. Ол чогаалдарны каш-даа катап дагын-дагын үндүргүлээн. «В. И. Ленин ревизионизм дугайында» деп чыылда номну чоокта чаа үндүрген.

Албанияның Күш-ажыл партиязының Төп Комитединиң шиитпирин ёзугаар В. И. Ленинниң Чогаалдарын парлап үндүрериң боттандырып турар. Ленинчи хүннерниң бүдүүзүнде бижидикчилер чогаалдарның 27-ги томун алган. Моон мурнунда 1-ги, 26-гы, 28-ки, 29-ку, 30-ги, 31-ги, 32-ги болгаш 33-кү томнарны үндүрген. АКП ТК-ның чанында партия төөгүзүнүң институту В. И. Ленинниң Чогаалдарының каш-даа томнарын парлалгага белеткөөн.

КҮР-нуң Күрүнениң дээди чөвүлел хуралының хуралында

ПЕКИН. (СЭТА). Синьхуа агентилелиниң дыңнатканын ёзугаар алырга, КҮР-нуң даргазы Мао Цзэдун Күрүнениң дээди чөвүлел хуралының 16-гы калбак хуралын апрель 15-те чыылдырган.

Күрүнениң удуртукчулары, Кыдаттың улустуң политиктиг консультативтиг чөвүлелиниң Бүгүкыдат комитединиң, Кыдаттың Коммунистиг партиязының, демократтыг партияларның болгаш бөлүктериниң, улустуң организацияларының харыысалгалыг ажылдакчылары, а ол ышкаш хөй-ниитиниң янзы-бүрү кезектериниң сураглыг төлөөлекчилери—шупту 106 кижи хуралга олурушкан.

Улус төлөөлекчилериниң Бүгүкыдат хуралының ийиги чыызының бирги сессиязының болгаш Кыдаттың улустуң политиктиг консультативтиг чөвүлелиниң үшкү чыызының бирги сессиязының хүн айтырының болгаш президиумунуң составының айтырыгларының талазы-биле санал-оналдарны хуралга солушкан. Улус төлөөлекчилериниң Бүгү-кыдат хуралының ийиги чыызының бирги сессиязынга дешпиттирген турар күрүне органнарының удуртукчулары албан-дужаалдарга кандидатуралар даңзызының дугайында айтырыгны база Кыдаттың улустуң политиктиг консультативтиг чөвүлелиниң үшкү чыызының бүгү-кыдат комитединиң бирги сессиязынга дешпиттирген турар Кыдаттың улустуң политиктиг консультативтиг чөвүлелиниң үшкү чыызының Бүгү-кыдат хуралынга удуртур ажылдакчыларның албан-дужаалдарынга кандидатуралар даңзызының дугайында айтырыгны хуралга база чугаалашкан.

Мао-Цзэ-дун дарга хуралга чүве чугаалаан. Делегей байдалын болган иштики байдалды, а ол ышкаш төөгей айтырыгны ол болунуң чугаазынга доктаап чугаалаан.

Венгрияның Төп статистика эргелелиниң дыңнадыы

БУДАПЕШТ. (СЭТА). 1959 чылдың бирги кварталында чурттуң улус ажыл-агыйының хөгжүлдезиниң түннелдериниң дугайында Венгр Улус Республиканың Төп статистика эргелелиниң дыңнадыын ында чарлаан. Баштайгы сан-медээлер ёзугаар алырга, күрүне үлетпүрү бирги кварталдың бүдүрүлге планын 100 хуу күүсеткен деп дыңнадыгда чугаалап турар.

Баштайгы медээлерден алырга, 1959 чылдың март 31-де чуртка 523.000 кежигүннерни каттыштырган болгаш 2.910.000 хольд (1 хольд 0,57 гага деп) тарыыр черни ажылдап ап турар 4.490 бүүрүлге кооперативтери санаттынып турган. Бүдүрүлге кооперативтеринге тарыыр черниң ниити шөлү марттың төнчүзүнде чурттуң бүгү тарыыр чериниң 31,1 хуузу болган.

Күш-ажылдың бүгү-ниити конфедерациязының медеглели

ПАРИЖ. (СЭТА). Күш-ажылдың бүгү-ниити конфедерациязының удуртулгазы медеглел чарлап, эрткен неделяның дургузуңда Францияга ажыл соксадыышкыннг демисежип үнүүшкүннер ажылчы чоннарның болгаш янзы-бүрү профөвилел организацияларының арызында ажыл-чорудулганың чаңгыс эвиниң быжыкканының дугайын херечилеп турар деп демдеглөөн. Администрация черлериниң төлөөлекчилериниче болгаш бүдүрүлге өөлериниче негелде бижиктерин чорудуп база ажыл соксадыышкынарын кылбышаан, ажылчы чоннар болза боттарының негелделерин, ылаңгыя ажыл төлевирин бедидер чорукту хандырарын чедип алыр деп боттарының шиитпирлиг чоруунуң дугайын ажыл-чорудулганың быжыгып турар чаңгыс эвиниң байдалында шиитпирлиг медеглеп турар деп медегледе чугаалаан.

Ажылчы чоннарның эрге-ажыктарын камгалаарынче, оларның болгаш янзы-бүрү профөвилел организацияларының аразынга чаңгыс эпти быжыглаарынче угланган ажылчорудулганы бүдүрүлге бүрүзүнге улам-на калбартырынче чер-черниң бүгү организацияларын күш-ажылдың бүгү-ниити конфедерациязының удуртулгазы кыйгырган.

Даллес өлбанындан дүшкен

ВАШИНГТОН. (СЭТА). Ассошиэйтед Пресс агентилелиниң Огастадан (Джорджия штаттан) дыңнатканын ёзугаар алырга, АКШ-тың күрүне секретары Джон Фостер Даллес албанындан дүшкениниң дугайын АКШ-тың президентизи Эйзенхауэр апрель 15-те чарлаан.

Москва. Март 30-де В. И. Ленин аттыг Төп спорт стадионузуң спорт ордузунга дошка ойнаар америк балеттиң көргүзүглери болгулаан.

Чурукта: «Альп дагларынга байырлал» деп көргүзүгден танец.

Фото Л. Великжанин биле А. Баталовтуу.

СЭТА-ның фотохрониказы.

Тыва дугайында фото-чуруктар альбому

Бо чылдың октябрьда бистиң областың ажылчы чоннары ССРЭ-ниң акы-дуңма улустарының өг-бүлезинге Тываның бактаап киргениниң бээр 15 чыл болган оон демдеглеп, эрттирер. Совет эрге-чагырганың чылдарында тыва улустуң амыдырал-чурталгазынга, культуразынга болгаш экономиказынга улуг өскерлиишкиннер болган. Ол дугайында эвээш эвес очерктер, шүлүктер болгаш ырлар бижиттинген. Ынчалзажок социалистиг Тываның болгаш оон кижилериниң дугайында уран-чечен фото-чуруктарлыг ном бисте чок.

Журналистер Эвилелиниң тыва салбыры болгаш областың ном үндүрер чери ол байырлалга уткуштур Тыва дугайында уран-чечен фото-чуруктарның альбомун хөй тиражтыг кылдыр үндүрериң шиитпирлээн.

Бүгү-ле фото-чурук тырттырарынга ынак кижилерни ол фотоальбомну турузарынга идепкейлиг киржиринче кыйгырып турар.

Бистиң кижилеривистиң амыдырал-чурталгазында болгаш культуразында, областың экономиказында болган социалистиг чаартылганы көргүзүп турар фото-чуруктар херек. Аңаа чижек кылдыр чамдык темаларны көрээли:

Чаа будүрүлге черлерин, оон техниктиг дерилдезин, мурнакчы техниканы шиңгээдип алган кижилерни, чеди чыл планын хуусаа бетинде күүседири дээш ажылдап турар мурнакчы кижилерни, чаартыкчыларны, күш-ажылчы чарыш болгаш бот-бодунга дузалажыр чорукту, коммунистиг күш-ажылдың бригадаларының мурнакчыларын болгаш кежигүннерин чурукка тырттырып ап болур.

Бистиң хоорайларывыстың, суурларның чаа тудугларын, оларның чаагайжыды туттунуп турарын, көдээ ажыл-агый болгаш чурталга тудуун, шаанда көшкүн чораан араттарның чаа сууржун амыдыралче шилчип киргенин, чаа бажыннарда чаа амыдыралды көргүзүп турар фото-чуруктарны кылыры чугула.

Тываның кыдыы көзүлбес шөлдеринде күчүлүг көдээ ажыл-агый техниказын, тракторларны болгаш өске-даа машиналарны, колхозтарда мал фермаларын электрижидип, механизастап турарын, мурнакчы механизаторларны чурукка тырттырып көргүзер херек.

Тываның тараажылары бедик дүжүт алырының мастерлерл бодуп, ногаа аймаан тарып, эртемнин болгаш практиканың чедиишкиннеринге үндезилеп мал ажылын сайзырадып, оон бедик продуктулуун чедип ап турар—ең дээре кадарчыларны болгаш саанчыларны, малчыннарны болгаш бызаа ажаакчыларын, хову ажылының мурнакчыларын болгаш көдээ ажыл-агыйның өске-даа адырларының шилиндек кижилерин фото-чурук-биле көргүзери чугула.

Бистиң кижилеривистиң амыдырал-чурталгазынче кинонуң, радионуң, номнуң канчаар нептереп турарын тырттырары негеттинер.

Күш-культура болгаш спортту, национал хүрешти, ажылчы чоннуң дыштанылгазын, кижилериң кадыы дээш күрүнениң сагыш салыышкынын көргүзер херек.

Тыва улустуң культуразының чечектелиишкинин, көдээде культура-чырыдыышкын ажылын, уран-чүүл бөлүмнерин чурукка тырттырып көргүзери чугула.

Совет эрге-чагырганың улустуң талантылыг салым-чаанының хөгжүүрүнге кызыгаар чок орукту ажытканының ачызында тыва инженерлер, мал ажылының мастерлери, башкылар, эмчилер, геологтар болгаш артистер бисте бар апарган. Школачылар болгаш өске-даа өөредилге черлериниң ажылын, заочный болгаш кежээки өөредилгени чуге чурукка тырттырып көргүзүп болбас деп.

Совет кижилериң хөй-ниити амыдыралын—депутаттарның, агитаторларның, массалыг хөй-ниити организацияларының ажылчорудулгазын орта көргүзери чугула.

Төрээн крайның чурумалдыг чараш бойдузун, бистиң күчүлүг хемнеривисти, хөлдерни, байлак арга сыннарны болгаш делгем одарларны база тырттырып болур.

Үстүнде темаларга болгаш өске-даа хевирлерге хамаарыштыр тырттырган чуруктар бистиң амгы амыдырал-чурталгавыс дугайын тодаргай көргүзер ужурлуг.

Амыдыралды шын көргүскен, чаа чурталганы илереткен, кижилериң сагыш бодалын бүзүредип көргүскен, техника талазыбиле эки кылдынган фото-чуруктар херек. Чурук болганын 13х18 см азы 18х24 см хемчээлдиг кылдыр 2 хоолгалай кылаң саазынга парлааш чорудар. Бичии кылдыр тырттырган чуруктар парлаарга таарымча чок болур, ынчангаш чуруктарның хемчээлин улуг кылыр болза чугула. Чурук болганынга оон адын, тырттырган үезин, кижилериң фамилиязын, кылып турар ажылын тодарадып бижээн тайылбырны кожар.

Ажылчыннарны болгаш колхозчуларны, албан-хаакчыларны, культура-чырыдыышкын, эмнелге болгаш өске-даа албан черлериниң ажылдакчыларын, башкыларны болгаш студентилерни, школачыларны, чурук тыртып шыдаар бүгү-ле кижилерни амдан өгелеп чуруктар тырттырып, азы моон мурнунда тырттырып каан негативтерни көрүп, парлап өгелээрин чалап тур бис. Фото-чуруктарны июль 1-де чедир хүлээп алыр.

Чуруктарны чорударының адрези: Кызыл хоорай, «Тувинская правда» солунуң редакциязының секретариады. Оон дамтыгна «Фотоальбомга» деп бижип казар 30-34 дугаарлыг телефон-биле маңаа хамаарышкан айтырыгларны салып болур.

Журналистер Эвилелиниң тыва салбыры.

Тываның ном үндүрер чери.

Лхасага хөй муң кижи киржикчилиг чыскаал болгаш митинг

ПЕКИН. (СЭТА). Синьхуа агентилелиниң корреспондентизиниң Лхасадан дыңнатканын ёзугаар алырга, Тибеттин бүгү төөгүзүнде Лхасаның чурттакчыларының ең-не улуг 20 муң кижи киржикчилиг чыскаалы апрель 16-да болган, ол чыскаал үймээнни шиитпирлиг үзүткааларының болгаш демократтың база социализмниң оруу-биле баар деп тибет улустуң шиитпирлиг чоруунуң лозунгу-биле эрткен.

Чыскаалдың киржикчилери дал дүш турда, массалыг митингниң эрткени Потал ордузунуң баарында Улустуң шөлүнче чоруткан.

Кыдаттың Улустуң хосталга армиязының Лхасада шериг контролунуң комитединиң начальниги Дэн Шао-дун, ККП-ның Лхаса хооркомунуң секретары Хуэй И-жэнь, Лхасаның шериг контролунуң комитединиң начальнигинин оралакчызы Сампо Цзэванжэньцзэнь митингиге чүве чугаалааннар.

Тибет улус болза болунуң чаарты төрүттүнүүшкүнүнүң хүнү келгенин өөрүшкү-биле уткаан болгаш КҮР-нуң чазааның хемчеглерин шиитпирлиг деткип турар деп Сампо Цзэванжэньцзянь демдеглөөн. Тибет улус ең-не аас-кежиктиг амыдралды чурттаан турар төлөөде, бистер улам-на сырый каттыжар, ККП-ның Тибетте комитединин, Тибет автономнуг районну тургузар талазы-биле белеткел комитединиң болгаш Тибет шериг округунуң командылал чериниң удуртулгазы-биле боттарывыстың хүлөөлгелериви ак-сеткилдиг күүседир ужурлуг бис деп ол чугаалаан.

Митингиге боттарының чугааларынга Лхасаның чурттакчылары үймээнчилерниң кем-буруулуг үүлгедиглерин буруу шапкан болгаш Тибетке үймээн тибет улустуң эрге-ажыктарының нүүрүнде көдүрүлген дээр аянныг мегечи бадыткалдарны тодаргай чижектерге сойгалап илереткен.

Бүгү националдарның болгаш Тибеттің чонунуң бүгү кезектериниң ада-чуртчуларынга телеграмманы митингиниң киржикчилери хүлөөп алган. Лхасаның янзы-бүрү национал-дарының болгаш чонунуң янзы-бүрү кезектериниң төлөөлекчилери Тибетте үймээнни бүрүн узуткаар дугайында Күрүне чөвүлелиниң дужаалын болгаш Төрээн чуртундан ырбап өскерилген база оон чаңгыс эвин баксырадырын өралдашкан тус черниң тибет чазаан дүжүрер дугайында шиитпирин бүрүн деткип турарын, ынчангаш үймээнни шиитпирлиг болгаш бүрүн базарда Кыдаттың Улустуң хосталга армиязының кезектеринге идепкейлиг дузаны көргүзер долу шиитпирлиг дээрзин телеграммада чугаалап турар.

Кыдаттың Коммунистиг партиязының мерген угаанныг удуртулгазы-биле тибет улус улам-на сырый каттыжар деп телеграммада демдеглөөн. Бурунгаарлап чоруурда Тибетке шаптыктаарын оралдажып турар үймээнчилерни Тангпо (Брамапутра) хемниң шапкын суу ышкаш бистиң күжүвүс бүрүнү-биле арылдыр шаап аппарзын! Тибет чыыткылыг, демократтыг болгаш социалистиг оруктап бар чорааун!

Фидель Кастро Вашингтонда чеде берген

ВАШИНГТОН. (СЭТА). Ассошиэйтед Пресс агентилелиниң корреспондентизиниң дыңнатканын ёзугаар алырга, Кубаның премьер-министри Фидель Кастро албан хуузунуң эвес аян-чорук кылып, апрель 15-те ында чеде берген.

ОБЛАСТЫҢ КИНОЭКРАННАРЫНДА

деп кинону көрүңер.

ТЫВА ОБЛАСТЫҢ ХӨГЖҮМ-ШИИ ТЕАТРЫ
ОРНУ ЭЭЛЕТИНМЭЭН АЖЫЛДАКЧЫЛАР ОРНУНГА КИРЕРЛЕРНИҢ
АЖЫК КОНКУРУЗУН ЧАРЛАП ТУР

Хөйүүн ырының эр, хереэжен артистери 18-тен 25 хар чедир (тыва национал-дыглар) болгаш танды бөлүүнге (кордебалет) эр, хереэжен кижилер 16-дан 20 хар чедир.

Конкурска киреринин билдириишкиннерин 1959 чылдың июнь 10-га чедир хүлөөп алыр. Июль 20-деи өгелөөш (театрның кыйыртканы-биле) конкурс шылгалдазы болур.

Профессия аайы-биле конкурстуң негелделерин күүседип шыдаан, хоорайда чурттавайн турарларга чурттаар бажың бээр. Театрның составынга хүлөөп алган бүгү кижилериң ажыл-төлевирин айда 400 рубльден 600 рубль чедир доктаадыр. ДИРЕКЦИЯ.

АЛБАННААР БАЖЫҢНАРНЫ, ЧУУНДУ ТӨГЕР ОҢГАРЛАРНЫ ЧОГУУР ӨЙҮНДЕ АШТАҢАР

Бокта, өдекте, хирде халдаарлыг аарыгларны: ижин тифиниң ижин аарыының, паратифтин, ол ышкаш кыжаның болгаш өске-даа аарыларның микробтары бар турар.

Хир довуракка сиңиккеш, кудуктарда болгаш хөөлбектерде суглаже кирер.

Довурак-биле хирленген суг массалыг аарыгны үндүрүп болур.

Албаннаар бажыңнарның шалазын хирлендирбеңер. Идиктин дузаламчызы-биле халдавырлыг хир, чурттаар бажыңны хирлендирер, ынчангаш бажың иштин кургагга ширбинирге довурак-биле кады аъш-чемге, савага чыпшынар болгаш ол ышкаш думчук уттерин, аасты дамчыштыр кижиниң ичтинге кирип болур.

Аарыгларга удур корум-чурум дээш демисежиңер.

Арыг-шевер—кадык чоруктуң үндезини.

Тыва областың Санитар-чырыдыышкын Јажыны.

Редакторнуң оралакчызы Д. Б. БАЙЫР-ООЛ.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин, кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: редакторнуң 24-63, редакторнуң оралакчызының, партийжи амыдырал килдизиниң 23-54, харыысалгалыг секретарының, культура болгаш амыдырал килдизиниң 37-13, көдээ ажыл-агый, иштики информация килдистериниң 21-47, пропаганда, үлетпүр болгаш транспорт килдистериниң 22-64, чагаа килдизиниң 21-27, бухгалтериянның 35-24, корректорларның 20-60.

ТС—00733. Чагыг № 1095. Культура өргелелиниң типографиязы.